

"A magyar faj DNS-éből származik kiválasztottsága"

Magdalena Marsovszky

adalékok a posztoszocialista Magyarország identitásához

"Az emberi faj DNS-ének adott hosszegységen két-három csavarodása van, míg a magyarnak /.../ kilenc. Ami megegyező a szíriuszról a földre jövő fény megcsavarodási számával. Ebből származik a magyar elme, lélek, szellem kivételes volta, kozmikus származása, a magyarok kiválasztottsága." - írta néhány hónapja egy üggyvéd, aki időközben a jelenlegi kormánykoalíció egyik államtitkára lett^[1]. Bár hangsúlyozta, hogy a legújabb magyar kultúrtörténettel foglalkozó teóriáit úgymond hobbikutatóként, kizárólag magánemberként fogalmazta meg, ezek mégis a kormányhoz közel álló Magyar Demokrata nevű újságban jelentek meg, melynek szélsőjobb beütését nem lehet nem észrevenni. Egy idő után ugyan az államtitkár a közszolgálati Kossuth Rádió egyik leghallgatottabb műsorában gondolataival összehasonlíthatatlanul nagyobb nyilvánosságot ért el^[2], mégsem tiltakozott senki, legalábbis nyilvánosan nem, és az államtitkár még mindig hivatalban van.

Úgysem érdemes tiltakozni, gondolják nyilván sokan, hiszen a lakosság ingerküszöbje az utóbbi években jelentős mértékben feljebb csúszott, és a legfontosabb információforrásokat, a "Királyi TV"-t és a "Királyi Rádió"-t - ahogy a lakosság nevezi őket -, időközben megint "gleichschaltolták". Azok az újságok, amelyek jelentős magánrészesedések vagy magánalapítványok általi rendszeres anyagi támogatások következtében ki tudnak bújni az állami beavatkozás alól, újra és újra megpróbálnak felrázni, de azokat sem az nem olvassa, akit a hír érintene, sem kormánykörökben nem veszik figyelembe, de úgy tűnik, az Európai Unió felelőseinél sem találnak nyitott fülekre. Úgy látszik, a mai "rendszer kritikusai"-nak a letargiája, sőt: apátiája nagyobb, mint valaha. Hol van Európa, ha még mindig nem reagál senki? Ehhez hasonló kérdéseket hallani magyar konferenciákon évek óta.

A bevezetőben idézett mondat közvetlen előtörténete egy "Kulturkampf" (gyakori ezen német kifejezés használata), amely a fordulat éve, 1989 óta újra és újra fellángol, s

amelynek a három demokratikus választás által hatalomra jutott kormány egyike sem tudott véget vetni.

A konzervatív jobboldal és a szocialista, valamint liberális baloldal közötti szakadék az első látásra annak a kérdésnek a vonalán halad, hogy milyen Magyarország kapcsolata Európához és saját magához. Mivel azonban a magyar konzervativizmus fejletlen, a posztkommunista új jobboldal a saját értékrendszere fő forrásaként egyre másra a huszas-harmincas évek értékrendszeréből merít, ami viszont az akkori konzervativizmus lényegéhez tartozó népnemzeti elképzelések fellángolásának kedvez. Ez hozzájárul mind a kultúra, mind a politika és a társadalom kettészakadásához és katasztrofálisnak bizonyul. A konzervativizmus harca a keresztény Magyarorszáért és az organikus-magyar kultúráért ugyanis egybeesik a zsidók (vagy annak tartottak) és azok "szimpatizánsai" ellen folytatott harccal, annál is inkább, mivel a politikai baloldalon hagyományosan inkább a nyugati demokráciák és a kozmopolitista liberalizmus hívei tömörülnek; olyan elvek hívei tehát, amelyek már a Monarchiában zsidó elképzeléseknek feleltek meg. A gyűlölettel teli magyar "Kulturkampf" alapját tehát masszív antiszemitizmus képezi, amely mindig megnő, ha konzervatív kormánykoalíció irányítja az országot.

A bevezetőben idézett mondat távolabbi előtörténete az 1526-os évre nyúlik vissza, Magyarország török megszállásának évére, attól kezdve ugyanis az ország - egy kis periódustól eltekintve - sosem volt szuverén állam. A török hódoltság után jött a Habsburg elnyomás, kicsit később a német, majd a második világháború után a szovjet megszállás. Legfontosabb mérföldkö és az ország kulturális fejlődése szempontjából a mai napig meghatározó jelentőségű a Trianoni Békeszerződés (1920), amikor Magyarország - az első világháború után, a

Monarchia oldalán vesztesként - területeinek két harmadát elvesztette, és ezzel a magyar lakosság majdnem egy harmada a szomszédos országok állampolgára lett. "Trianon" általános zavartság forrása lett, és a nemzethaláltól való félelem óriási méreteket öltött. A magyar határok Trianon előtti visszaállítása ettől kezdve a politika, a kultúra és a mindennapi élet legfontosabb kérdése lett, és a revansizmus a magyar fasizmus vezető ideológiája. Kifejlődött egy koncepció, amelynek célja a magyar kultúra faji tisztaságának megőrzése volt. Ez egyben azt is jelenti, hogy ahhoz a magatartásformához, mely az önmagukat áldozatnak tartó emberekre jellemző és amely a történelem folyamán - érthető okokból - kifejlődött, a második világháború előtt és alatt egy, a tettesekre jellemző, agresszív magatartásforma társult. Ezt azonban 1945-től kezdve négy évtizeden át elnyomták.

Az évszázadokon keresztül kialakult mechanizmus, amelyben az identitást elsősorban az idegen elnyomás segítségével definiálták, a létező szocializmusban tovább működött. Különösen az utolsó évtizedben, az úgynevezett "puha diktatúrában" társult ehhez az identitáshoz egy eufórikus összetartás is, mert az illegálisan működő demokratikus ellenzék a kemény retorziók ellenére is eredményeket tudott elérni, és széles ellenállás volt érzékelhető. Az ellenállás gyakran kulturális volt, a művészet gyakran a politikai pótcselekvés funkcióját töltötte be. Irodalmi munkák, színház-, mozi- és múzeumlátogatások - az állami szubvenció következtében - mindenki számára elérhetőek voltak, ezen kívül nagyobb volt a szabadság, mint a többi szocialista országban, így mindennek ellenére kialakult egy viszonylag élénk kulturális élet. A mindent behálózó szocialista doktrína ellen irányuló mozgalomként, amely a nemzeti sajátosságok magábaolvasztásával fenyegetett, virágzott az irodalom, hagyományosan a nemzeti identitás magja és a népművészet, illetve a népi kultúra, mint a magyar kultúra alapja. Politikai kabaréknak és az avantgarde-nak nagy volt a konjunktúrája, úgyhogy a szocialista realizmus idővel sok helyütt üres retorikává vált. Az egyház is támogatta az ellenállást, amennyiben politikai tartalmú prédikációknak adott helyet.

Megszületett a "szocialista tábor legvidámabb barakkjának" az imázsa, amely messzemenőleg megfelelt az ország identitásának is. Az emberek nagyjából úgy érezték magukat, mint ahogy kívülről látták őket. Az eufória ennek ellenére csalóka volt, mert a Kádár-rendszer által a kultúra területén történő ellenállás "politikai szelep"-funkciója mindenekelőtt a hatalom megtartására irányult, és nem a demokrácia felépítésére. Azáltal azonban, hogy a "rendszer harkályai" az állami apparátust olyan sokáig kopogtatták alulról, míg az láthatóan meggyengült, a civil társadalom egyes elemei váltak észlelhetővé, és ebben a kultúra nagy szerepet játszott

A piacgazdálkodás azonban véget vetett ennek a fejlődésnek. Már néhány hónappal a fordulat éve után a növekvő nacionalizmussal párhuzamosan egyszer csak kibújt az évtizedekkel azelőtt bezárt kulturális fantom-ellenségkép a palackjából. Ennek ellenére elmaradt a saját történelem sürgetően szükséges feldolgozása, s ehelyett nőttek a nyereségorientált és gazdasági érdekek, a piac törvényei a művészetben és a kultúrában az esztétika és az oktatáspolitikai feladatok rovására. Kiderült, hogy a piac a kulturális autonómia és az identitás rafináltabb ellensége, mint az egypárti állam, mivel az - a diktatúrával ellentétben - képes elhíttetni velünk, hogy a művészet kizárólag belső igényünkből fakad. Ennek azonban az ellenkezője igaz: úgy, ahogy az olcsó tömegtermékek gyors fogyasztásának az identitásképző hatása nő, úgy csökken az önreflexióhoz való képességünk. Minden olyan eddigi próbálkozás, amely arra irányult, hogy megakadályozza a magyar művészet és kultúra alapjainak a piac általi tönkretételét, hiábavalónak nyilvánult.

A jelenlegi jobboldali konzervatív kormány úgy véli, hogy egy államilag elrendelt keresztény-nacionalista értékrendszer támogatásával Magyarország identitását és imázsát pozitív irányba befolyásolhatja. Így a kultúra stratégiaileg fontos területein - mint a közszolgálati médiában vagy a kultúra finanszírozás bázisintézményében, a Nemzeti Kulturális Alapprogramban - a kormány nagy mértékben növelte befolyását, mindemellett megbízott egy - közvetlenül a miniszterelnöknek alárendelt - millenniumi kormánybiztost, valamint létrehozott egy anyagilag kiemelten támogatott Országimázs Központot a Miniszterelnöki Hivatalban. Ezek „transzparens kultúrpolitika”-nak álcázva a kultúrmarketing legaktuálisabb módszereivel küldenek szét az ország minden háztartásába millenniumi propagandafüzeteket. Az, hogy ezáltal megint felülről, sőt: sokszor az egyház segítségével határozzák meg, mi helyes és mi nem, mi a magyar és mi a nem magyar művészet, sokaknak talán

azért nem tűnik fel, mert a modern marketingtechnikákat az ember a nyugati, stabil demokráciákkal köti össze. Ezen kívül az "igazi magyarok" és az "igazi keresztények" lelkiismeretére való apellálás sokszor éppen a hosszú elnyomás következtében talál termő talajra. A másképp gondolkodók véleményeit félresöprik, és ellenzéki kritikusokat - legtöbbször kódoltan, a "zsidó" szinonímáival behelyettesítve - "liberálbolsevikként", "kozmetopolitaként", "állmagyarként" vagy egyszerűen "idegenlelkűként" szidalmazták, és legújabban árulóként néven nevezik a rádióban. [3] Ha emezek védekezni próbálnak a "közszolgálati zsidózás" ellen [4], akkor kormányoldaltól hiperérzékenységet vetnek a szemükre [5]. A kormányt a szélsőjobb párt, a MIÉP támogatja, amely 1998-ban első alkalommal - hivatalosan ellenzékként, saját állítása szerint az "ellenzék ellenzékeként" [6] - jutott be a parlamentbe. Rossz nyelvek szerint a szélsőjobb pártban a kormány ideális szócsőre talált, ő ugyanis mindent nyíltan kimond, amit a kormány - mint az EU-szabályok elkötelezettje - nem engedhet meg magának.

A kormány külső kommunikációjának Európa mellett elkötelezett, imázsjavító céljai nem egyeznek meg a belső kommunikáció történelmi visszalépést jelentő nacionalista céljaival, a vélt pozitív imázs nosztalgikus klisékből áll [7], és az ország identitása nagymértékben megosztott.

A belső kommunikáció PR-technikái nem hosszútávú befektetések a kulturális identitásba, hanem egy kvázi-társadalom létrejöttét szorgalmazó populista mobilizálás és a gyors profit politikáját, illetve a választási siker gyors biztosítását követi.

Így nemcsak "Trianon" mindennapi téma a médiában, hanem azt az általános félelmet is szítják, mely szerint idegen hatalmak megpróbálják a magyarokat stílusuk és kultúrájuk szerint magukhoz idomítani, ezért azt meg kell védeni. Emellett a retorika kísértetiesen hasonlít a harmincas évekéhez. A tiszta magyar kultúra koncepciója megint feltűnt, és az ellenségkép konstruálásának segítségével történő identifikáció ismét működik. Az "áldozatokból", akiknek "meg kell magukat védeniük", lassan megint tettesek lesznek: a fundamentalizmusok és a rasszizmusok egyre nagyobb teret hódítanak az országban.

Az EU-csatlakozás eddigi folyamatát tényleg a piac határozta meg. Magyarországot ebben a folyamatban messzemenőleg a gazdasági faktor szintjére degradálták. Ennek logikus következményeként az integrációt - a legjobb szándék ellenére is - sokan mint felülről jövő újabb gyarmatosítást, ezúttal mint a "piac gyarmatosítását"-t élik meg, tehát hiányzik az integrációhoz égetően szükséges szellemi-kulturális bázis.

Az európai stabilitás megtartása érdekében az egyesülés motorja a kultúrpolitika kell hogy legyen. Annak érdekében, hogy a kultúrát ne lehessen többé a hatalom megtartásának eszközeként használni, hanem az identitás megtalálásához és az önreflexióhoz tudjon segítséget nyújtani, legfőbb ideje, hogy kultúrpolitikai párbeszéd kezdődjön az EU-val mint egységes értékközösséggel. Szükség van a jövő civil társadalom kulturális identitásaiba történő, hosszútávú befektetésekre. Mert csak stabil identitások nem térnek ki a reflexív modernizáció kérdései elől, és bírják ki a feszültségeket, ellentéteket. Ezen kívül csak egy, a piaccal és a politikával szemben messzemenőleg autonóm kultúra képes nagy integrációs hatást kifejteni, társadalmat stabilizálni és garantálni, hogy Európa az árnyalatok Európája maradjon.

[1] GRESPIK, László, 'Szkíták törvénye' 1-3 rész, in: Magyar Demokrata/ konzervatív-radikális jobboldali, társadalomkritikai-kulturális hetilap, 51/1999 - 01/2000.

[2] In ,16 óra'/ liberális társadalomkritikai rádióműsor, Kossuth Rádió, 2000. július 08, 16.00 óra.

[3] Pl. in: ,Vasárnapi újság'/ konzervatív, radikális jobboldali, társadalomkritikai-kulturális rádióműsor, Kossuth Rádió, 2000. május 14.

[4] ACZÉL, Endre, 'Közszolgálati zsidózás', in: Népszabadság/ liberális napilap, 2000. május 15.

[5] Pl. a magyar miniszterelnök tanácsadója ELEK, István, in: „A teljes magyarság kulturális integrációja”, Magyar Nemzet/ konzervatív, kormányközeli napilap, 2000. május 20.

[6] Vö. MIÉP radikális jobboldali párt VIII. kongresszusa, in: Magyar Fórum/ "a nemzeti radikalizmus hetilapja", 1999. december 16.

[7] Ezen állítások alapját a saját felméréseim képezik.